

रजा नियम (महत्वाच्या तरतुदी)
महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१

शासकीय अधिकारी/कर्मचारी यांना राज्य शासनाने राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारा जाहीर केलेल्या सण व इतर सुट्ट्या वगळून प्रतीवर्ष महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१ अन्वये खाते प्रमुखाकडे अर्ज देऊन, तो मान्य झाल्यावर रजा उपभोगता येते.

☞ **सुट्टी:** महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१, प्रकरण २, नियम ९(२३) अन्वये, (१) परक्राम्य संलेख अधिनियम १८८१, कलम २५ अन्वये विहित केलेली अथवा अधिसूचित केलेली सुट्टी.

(२) शासनाने राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारा, शासकीय कार्यालय कामापुरते बंद ठेवण्याचा दिलेला आदेश याला सुट्टी असे संबोधण्यात येते.

☞ **रजा:** महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१, प्रकरण २, नियम ९(२८) अन्वये, सक्षम प्राधिकाऱ्याने कामावर अनुपस्थित राहण्यास दिलेली परवानगी म्हणजे रजा.

☞ **रजेचा हक्क:** महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१, प्रकरण ३, नियम १० अन्वये, (१) सक्षम प्राधिकाऱ्याने कामावर अनुपस्थित राहण्यास दिलेली परवानगी म्हणजे रजा.

(२) हक्क म्हणून रजा मागता येत नाही.

(३) रजा मंजूर करण्यास सक्षम अधिकारी, लोकसेवेच्या निकडीमुळे, कोणत्याही प्रकारची रजा नाकारू शकतो किंवा रद्द करू शकतो. शासकीय कर्मचाऱ्यास लेखी विनंती खेरीज, देय असलेल्या आणि मागितलेल्या रजेचा प्रकार बदलता येणार नाही.

☞ **अखंडित रजेची कमाल मर्यादा:** महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम १९८१, प्रकरण ३, नियम १६ अन्वये, शासकीय अधिकारी/कर्मचारी यांना सतत पाच वर्षांहून अधिक कालावधी करीता कोणतीही रजा मंजूर केली जाणार नाही.

रजेचे नाव आणि नियम	किती दिवस	शेरा
अर्जित रजा (पूर्ण पगारी) (Earned Leave) (नियम ५० अन्वये)	३०० दिवस (एका वेळी सलग १८० दिवस)	प्रत्येक कॅलेंडर वर्षाच्या जानेवारी आणि जुलै महिन्याच्या पहिल्या दिवशी प्रत्येकी १५ दिवस या प्रमाणे वर्षात दोन हप्त्यात अर्जित रजा आगाऊ जमा होते. एकूण कामाचे दिवस गुणीले १/११ = येणारे दिवस. (३०० दिवसापर्यंत रजा खात्यात जमा करून ठेवता येते.)

अर्ध वेतनी रजा (Half pay Leave) (नियम ६० अन्वये)	सेवेच्या पूर्ण केलेल्या प्रत्येक वर्षासाठी २० दिवस	प्रत्येक कॅलेंडर वर्षाच्या जानेवारी आणि जुलै महिन्याच्या पहिल्या दिवशी, प्रत्येकी १० दिवस या प्रमाणे वर्षात दोन हप्त्यात आगाऊ जमा होते. यात निलंबन काळ धरू नये.
परिवर्तीत रजा (Commuted Leave) (नियम ६१ अन्वये)	देय असलेल्या अर्ध वेतनी रजेच्या निम्मे दिवस	देय अर्धपगारी रजा दुप्पट खर्ची टाकुन परिवर्तीत रजा मिळते. कमाल ९० दिवस. (एकूण उपभोगलेली रजा ही अर्ध वेतनी रजेच्या दुप्पट दिवस खर्ची पडेल)
अनिर्जित रजा (Leave not due) (नियम ६२ अन्वये)	वैद्यकीय प्रमाणपत्र असल्यास, जेवढी अर्ध वेतनी रजा अर्जित होण्याची शक्यता असेल तितके दिवस	एकूण सेवेत कमाल ३६० दिवस. एका वेळेस ९० दिवस. संपूर्ण सेवा काळात कमाल १८० दिवस.
असाधारण रजा (Extraordinary Leave) (नियम ६३ अन्वये)	तीन वर्ष सतत सेवा पूर्ण - ६ महिने. पाच वर्ष सतत सेवा पूर्ण - १२ महिने. जिल्हा शल्य चिकित्सक यांच्या प्रमाणपत्रावर मानसिक आजार, कर्करोग ई. साठी - १८ महिने.	रजा खात्यावर कोणतीही रजा अनुज्ञेय नसेल तर किंवा विनंती वरून. वैद्यकीय प्रमाणपत्र आवश्यक.
परिविक्षाधीन कर्मचाऱ्यास रजा (Leave on Probation) (नियम ६४ अन्वये)	--	अनुज्ञेय रजा मिळण्याचा हक्क असेल. त्यापेक्षा जास्त रजा घेतल्यास परिविक्षाधीन काळात वाढ केली जाईल.
निवृत्तीपूर्व रजा (Leave to Preparatory to Retirement) (नियम ६६ अन्वये)	सलग १८० दिवस किंवा एकूण सेवा कालात २४ महिने.	नियत सेवा निवृत्तीच्या तारखेपलिकडे जाणार नाही ही दक्षता घेऊन कमाल १८० दिवस. कमाल २४ महिने.
प्रसूती रजा (Maternity Leave) (नियम ७४ अन्वये)	१८० दिवस पगारी रजा	शासकीय सेवेत असणाऱ्या महिला कर्मचाऱ्यास, (नव्याने रुजू झालेल्यांसह) दोनपेक्षा कमी मुले हयात असतील तर अर्जाच्या

		तारखेपासून १८० दिवस. किमान सेवेची अट रद्द करण्यात आली आहे.
गर्भपात रजा (नियम ७४(५) अन्वये)	वैद्यकीय प्रमाणपत्र आवश्यक.	सहा आठवड्यापेक्षा जास्त होणार नाही इतकी रजा.
विशेष रजा (Special leave)	सरोगसी पध्दतीने जन्मलेल्या आपतत्याचे संगोपन करण्यासाठी महिला कर्मचाऱ्यास आपत्याच्या जन्म दिनांकापासून - १८० दिवस.	संपूर्ण सेवा कालात एकदाच अनुज्ञेय आहे. अशा महिला कर्मचाऱ्यास आपत्य नसावे तसेच तिने मुल दत्तक घेतलेले नसावे.
अपघाती/विशेष विकलांगता रजा (Special Disability leave for Accidental Injury) (नियम ७५ व ७६ अन्वये)	पदाची कर्तव्ये पार पाडतांना अनुज्ञेय	◆अपघाती रजा २४ महिन्यांपेक्षा अधिक नाही इतकी रजा मिळण्याचा हक्क असेल. ◆विशेष विकलांगता रजा १२० दिवसांपेक्षा अधिक नाही, इतकी रजा मिळण्याचा हक्क असेल.
रुग्णालयीन रजा (Hospital Leave) (नियम ७७ अन्वये)	पदाची कर्तव्ये पार पाडतांना अनुज्ञेय	२८ महिन्यांपेक्षा अधिक नाही इतकी रजा मिळण्याचा हक्क असेल.
क्षय रोग/कर्क रोग/कुष्ठ रोग/पक्षघात/एड्स रजा (T.B./Cancer/Leprosy/Paralysis/Aids Leave) (नियम ७९ अन्वये)	रोजंदारी व अंशकालीय कर्मचारी वगळून	तीन वर्षे सेवेनंतर सवलती अनुज्ञेय १२ ते २४ महिन्यांपेक्षा अधिक नाही
अध्ययन रजा (Study Leave) (नियम ८० अन्वये)	लोकसेवेची निकड, कर्तव्य क्षेत्राशी संबंधित उच्च-शिक्षणासाठी, पाच वर्षे सेवेनंतर अनुज्ञेय	संपूर्ण सेवा कालात १२ ते २४ महिने. नंतर किमान तीन वर्षे सेवा बंधनकारक.
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	पिसाळलेला कुत्रा अथवा तत्सम जनावराने चावा घेतल्यास.	२१ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)

विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	स्वतः नसबंदी शस्त्रक्रिया केल्यास	६ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	एकदा केलेली नसबंदी शस्त्रक्रिया अयशस्वी झाल्यामुळे दुसऱ्यांदा नसबंदी शस्त्रक्रिया केल्यास	६ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	कर्मचाऱ्याच्या पत्नीने बाळंतपणानंतर लगेचच संतती नियमनाची शस्त्रक्रिया केल्यास	कर्मचाऱ्यास ४ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	कर्मचाऱ्याच्या पत्नीच्या बाळंतपणाव्यतिरिक्त अन्य वेळी संतती नियमनाची शस्त्रक्रिया केल्यास	कर्मचाऱ्यास ७ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	स्त्री कर्मचाऱ्याने बाळंतपणाव्यतिरिक्त अन्य वेळी संतती नियमनाची शस्त्रक्रिया केल्यास	स्त्री कर्मचाऱ्यास १४ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष रजा (Special Leave)	स्त्री कर्मचाऱ्याने अनाथ मुल दत्तक घेतल्यास विशेष रजा अनुज्ञेय आहे.	दत्तक मुलाचे वय एक वर्ष असल्यास १८० दिवस रजा आणि दत्तक मुलाचे वय एक वर्षापेक्षा जास्त परंतु तीन वर्षापर्यंत असल्यास ९० दिवस रजा मिळते.
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	कर्मचाऱ्याने स्वेच्छेने विनामूल्य रक्तदान केल्यास	कर्मचाऱ्यास १ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (एका वर्षात कमाल १० दिवस) (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	राष्ट्रीय क्रिडा स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी	कॅलेंडर वर्षात ३० दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (क्रिडा अधिकाऱ्याचा दाखला आवश्यक)
विशेष नैमित्तिक रजा (Special Casual Leave)	कर्मचाऱ्याच्या पत्नीने बाळंतपणानंतर किंवा अन्य वेळी केलेली नसबंदी शस्त्रक्रिया अयशस्वी झाल्यामुळे दुसऱ्यांदा नसबंदी शस्त्रक्रिया केल्यास	कर्मचाऱ्यास ७ दिवस विशेष नैमित्तिक रजा मिळू शकते. (वैद्यकीय दाखला आवश्यक)
नैमित्तिक/किरकोळ रजा	१ जानेवारी ते ३१ डिसेंबर	किरकोळ रजा ही रजा समजली

(Casual Leave) (अचानक, आपत्कालीन खाजगी कामासाठी रजा) किरकोळ रजा. अत्यंत निकड असतांना काढली जाते.	या कॅलेंडर वर्षात ८ दिवस साधारणपणे एका वेळी तीन दिवसांहून जास्त नाही. अपवादात्मक परिस्थितीतच दहा दिवसा वाढविता येते. (किरकोळ रजा शक्यतोवर विनपगारी करू नये. किरकोळ रजा नामंजूर करणे, नाकारणे अथवा रद्द करणे अशी तरतुद कायद्यात नाही. प्रसंगी अर्ज नसला तरीही किरकोळ रजा नाकारू नये.	जात नाही. अर्जित वा अन्य प्रकारांच्या रजेला जोडून किरकोळ रजा घेता येत नाही. अथवा किरकोळ रजेला जोडून अर्जित वा अन्य प्रकारांच्या रजा घेता येत नाहीत. सार्वजनिक सुट्टी जोडून घेता येते. (कमाल सात ते दहा दिवस) सेवापुस्तकात नोंद घेता येत नाही. स्वतंत्र नोंदवही ठेवावी.
मोबदला सुट्टी	फक्त निम्नश्रेणी (वर्ग ४) कर्मचाऱ्यांना अनुज्ञेय. जादा कामाचा आर्थिक मोबदला दिल्यास अनुज्ञेय नाही.	सुट्टीत केलेल्या कामाचा मोबदला म्हणून देतात. एक कॅलेंडर वर्षात एकावेळी तीन पेक्षा जास्त साठवता येत नाही. पुढीलवर्षी उपयोगात आणता येत नाही.
विपश्यनेसाठी रजा	शासकीय अधिकारी/कर्मचारी यांना एकावेळी १४ दिवस परिवर्तित रजा घेता येते.	तीन वर्षातून एकदा व संपूर्ण सेवा काळात सहा वेळा.
विकलांग आपत्य रजा	विकलांग आपत्य असलेल्या महिला कर्मचाऱ्यास आणि विकलांग आपत्य असून पत्नी नसलेल्या पुरुष कर्मचाऱ्यास, संपूर्ण सेवेत ७३० दिवस अनुज्ञेय	४०% पेक्षा जास्त अंधत्व, क्षीण दृष्टी, बरा न झालेला कुष्ठरोग, श्रवण शक्तीतील दोष, चलन-वलन विगलांगता, मतिमंदता, मानसिम आजार. पहिल्या ह्यात दोन आपत्यांसाठी. आपत्याच्या २२ वर्षे वयापर्यंत. एकाहून अधिक हप्त्यात- एका आर्थिक वर्षात कमाल तीन आठवडे
गिर्यारोहण मोहिम रजा	एका आर्थिक वर्षात कमाल ३० दिवस	भारतीय गिर्यारोहण फेडरेशन मान्यता प्राप्त किंवा भारतीय युथ होस्टेल संस्थेने आयोजित केलेली गिर्यारोहण मोहिम

☞ रजा संपल्यानंतर स्वेच्छेने गैरहजर राहणारा शासकीय अधिकारी/कर्मचारी शिस्तभंग कारवाईस पात्र ठरेल. (नियम ४९)

उपजिल्हाधिकारी (निवड श्रेणी), उपजिल्हाधिकारी, तहसिलदार व नायब तहसिलदार यांना विशेष विकलांगता रजा व अध्ययन रजा वगळून १८० दिवसापेक्षा अधिक असलेल्या सर्व रजा, सतत पाच वर्षांच्या कमाल मर्यादेस आधीन राहून, मंजूर करण्याचे अधिकार दिनांक ३/१२/२०१६ च्या परिपत्रकान्वये विभागीय आयुक्तांना प्रदान करण्यात आले आहेत.

रजा रोखीकरण - नियम ६५, ६८, ६९

१. अर्जित रजेचे रोखीकरण - खालीलप्रसंगी देय होते -	२. अर्धवेतनी रजेचे रोखीकरण खालीलप्रसंगी देय होते -
❖ नियतवयमान/स्वेच्छा/मुदतपूर्व - रुग्णता निवृत्ती नियतवयमान/स्वेच्छा/मुदतपूर्व/रुग्णता निवृत्ती	
❖ (३०० दिवसांच्या मर्यादेपर्यंत)	(मर्यादा नाही)
❖ सेवेत असताना मृत्यु	सूत्र :
❖ (३०० दिवसांच्या मर्यादेपर्यंत)	अर्धवेतनी रजेचे रोख सममूल्य = (मूळ अर्धवेतन + अनुज्ञेय + असल्यास म.भ.) वजा (-)
❖ राजीनामा दिल्यास शिल्लक रजेपैकी निम्मे जास्तीत (नि.वे. आणि इतर निवृत्ती जास्त १५० दिवस)	लाभांचे नि. वे. सममूल्य आणि नि. वे वरील वाढ X शिल्लक असलेल्या अर्धवेतनी रजेचे दिवस भागीले ३०
❖ सूत्र:- अर्जित रजेचे रोख सममूल्य = मूळ वेतन + म.भ X शिल्लक अर्जित रजेचे भागीले ३०	

टीप : दि. १/१/२००६ पासून मूळ वेतन म्हणजे वेतनबँड मधील वेतन अधिक (+)
ग्रेड वेतन होय.

